ئامادەکردنی : سەلاح سەعید ئەمین

پەیوەندی نێوان سیمۆن دی بۆڤوار و سارتەر

ئەو پەیوەندییە حیرەتئامێزەی لەهاوینی 1929دا لەنێوان ژان پۆل سارتەر و سیمۆن دی بۆڤواردا هاتە ئاراوە، ئەو گەشتانەی پێکەوە بۆ باخچەی لۆگسۆمبۆرگ دەیانکرد لەپاریس دەیانکرد، ئامادەییەکی فراوانی لەنێو قوتابیە درەوشاوەکانی فەلسەفەدا هەبوو لە ئیکۆل نۆرماڵ. ئەمە بابەتی کتێبەکەی کارۆڵ سیمۆر —جۆنز—ە.

سارتەر بەسێ ساڵ تەمەن لەسیمۆن گەورتر بوو، ناوبانگیکی خراپی بۆ دروستکردبوو، نوسین و بۆچونەکانی بەوەناسرابوون کەلەهەڵهێنجانی فەلسەفەیەکی نامۆوە سەرچاوەدەگرن کەلەسەرگەردون وەستاون، وەک چۆن بەهەلسوکەوتە ناسروشتیەکانی ناسرابوو لەئاهەنگەکانی قوتابیاندا ، لەسەرلەبەیانی رۆژێکدا دی بۆڤوار خۆی لەباخچەی لۆکسۆمبۆرگدا بینیەوە،کەوتە داوی خۆشەویستی سارتەرەوە، کەوتە ژێر کاریگەری سیحرەکانیەوە.سارتەر ساحیرێکی لێزان ولێهاتوو هاوکات ناقۆڵا بەشێوەیەکی جادویانە.

سارتەر گوێی بۆ بۆچونەکانی هامول"جودە" پشت سنورەکانی حیرەت، یان مەعریفە گرت، پاشان سێ کاتژمێری بەرێکرد لەشەقارشەقارکردنی فەلسەفەکەیدا بۆ پارچە پارچەی بچوک.

دوای چەند مانگێک، دی بۆڤوار دەستپێشخەرییەکی کرد بۆسارتەر، سارتەریش هاوسەرگیری بە"دامەزراوەیەکی بۆرجوازی ریسوا"وەسفکرد، ئیدی سیمۆن هارمۆنییەکی رۆمانسی خستەروو:

"کەئەوان گرێبەستێک بۆ ماوەی دوو ساڵ دەبەستن کەقابیل بەتازە کردنەوەیە، سەبارەت پەیوەندی نێوانیان، دەستی بەسەر سارتەدا هێناو هەستیکرد بۆنی سارتەر تێکەڵەیەکە لەتوتن و موعجەنات و رایموسی ".

ئا بەوجۆرە یەکێک لەپەیوەندییە پر حیرەتەکانی مێژووی ئەدەب دەستیپێکرد، ئەونامانەی سارتەر بۆ خۆشەویستی نوسیونی گوزارشتن لەفەلسەفەیەکی ئەکادیمی سەرسور ئامێز، گوزارشتن لەخۆشەویستی و رۆمانسیەت و خەیاڵی زانستی.

ئێمە دوو هۆشاری تواوەین لەیەک جەستەدا، لەنێوان ئاسمان و زەویدا شەپۆل دەدات، دوو جەستەی ئالی بچوکین سەبارەت بەنیگەرانییەکانی بۆڤوار، ئەوان جەستەیان لێکجیابوو.

هەردوو کیان بەجیاو لەدوو شوێنی جیاوازدا بۆ ئەرکی وانە وتنەوە دامەزران، پاشان سارتەر بانگهێشتی سەربازی زۆرەملێ کراو نۆ مانگی وەک زیندانی جەنگ لەزیندان بەسەربرد، لەم ماوەیەدا پەیوەندیەکانی نیوانیان باش نەبوو، دیدو تێروانینی هەریەکێکیان دەربارەی هاوسەرگیری و پەیوەندییەکانیان تەواو لەیەک جیاواز بوو، لەگەڵ ئەوەشدا پەیوەندییەکانیان زیاد لەسەدەیەک درێژەی کێشاو لەو ماوە زۆرەدا هەربەکەیان پارێزگاری لەو پەیمانەکرد کەبەیەکتریان دابوو، بەوەی هەریەکێکیان ئەویتریان ئاگادار بکات لەهەمو ئەوەی روودەدات و بەسەریدا دێت.

لەکاتی سەرەمەرگیدا، دی بۆڤوار گوتی:"مەرگی سارتەر لەیەکی دابرین، هەرگیز مەرگی من نامانکاتەوە بەیەک، پێکەوە گونجانی ئەو ماوە دووردرێژەمان پێکەوە بەسە".

سارتەر و دی بۆڤوار دوو کەرەسەی قورسن بۆ کەسێک بیەوێت ژیانیان بنوسێتەوە، ئەوەی ژیانیان بنوسێتەوە ،ئەوەی بیەوێت و هەولبدا بەتەواوی لەعەقلیەتی هەریەکێکیان تێبگات هەست بەقورسی کارەکەی دەکات، وەک یەکێک لەقوتابیەکانی سارتەری لێدێت لەقوتابخانەی "اللیسیە"، یەک لەقوتابیەکان دەرواتە پۆلەوەو بەلاقرتیکردنێکەوە بەدەوروبەری قوتابیەکاندا دەروانێت و دوای بێدەنگییەک کە 45 چرکە دەخایەنێت هاواردەکات: " هەموو ئەم دەموچاوانە روناکییان تێدانییە".

سەرباری ئەم قورسییە، بەلام سیمۆر-جۆنز ـــی نوسەر ژیاننامەیەکی باشی بۆ هەردووکیان نوسیوە ،جگەلەوەی لەسەرو وردەکارییە تایبەتەکانی ژیانیان وەستاوە هاوزەمان لەبارەی رۆمان ،شانۆ، وتار، یادەوەری و کەمپینەسیاسیەکانیانەوە دواوە کەوایانکرد ئەم دوو بەناوبانگە ببنە ڤۆلتێرو ڤیگتۆر هۆگۆی سەدەی بیستەم.

ئەوشتەی کەزۆر کەس لەسارتەریان چاوەرێدەکرد سوربوونی سارتەربوو لەسەرتاقیکردنەوەی دەسەلاتەکەی، لەکاتێکدا هێندەی دۆستەکانی دوژمنیشی هەبوو. فەلسەفەی "وجودی" رەتکردەوە کەبەم فەلسەفەیە ناو و ناوبانگی پەیداکرد.

بێ ئەوەی لەرووی فکرییەوە هاوبەشیان بن پلەی دووەمیان بەدەست هینا لەرێی دۆزە چەپە سیاسیەکانەوە وەلێ ناکرێت بەرەهایی هەلوێستیان بەهەلپەرست دابنرێت، ئەمان کاتێک نەیار بوون بەشەری فەرەنسا بۆ سەرجەزائیر، ئەمان کاتێک نەیاربون بەئەشکەنجەدان لەلایەن سوپای فەرەنساوە خەریکبوو لەسەردەستی تیرۆریستە راسترەوەکان تیرۆر بکرێن، بۆ ئەمرۆ سەرجەم هەلوێستە سیاسیەکانیان بەتەندروست دەرناکەون.

ئەو فەیلەسوفانەی هەولدەدەن جیهان بگۆرن هەندی هەڵەدەکەن، ئەو نوسەرانەی کەدەیانەوێت دەنگیان ببیسترێت، پێویستە لەسەریان بگەنە رێگەچارەیەکی مام ناوەندلەگەڵ چاودێربدا،ژمارەیەکی کەم لەنوسەران پارێزگاری لەئازادی فکرییان دەکەن، وەک سارتەر و کامۆ، تەنانەت کاتێک سارتەر لەزیندانیش بو وەک زیندانییەکی جەنگ شانۆیەکی لەبارەی بەرگری فەلەستینەوە نوسی لەرۆژگاری داگیرکاری رۆماندا.(1)

ئەوشتەی کەزۆر کەس لەسارتەریان چاوەرێدەکرد سوربوونی سارتەربوو لەسەرتاقیکردنەوەی دەسەلاتەکەی، لەکاتێکدا هێندەی دۆستەکانی دوژمنیشی هەبوو

سەرچاوەکان:

(1) ئەم بابەتەلە"التایمز"ەوە وەرگیراوەو لەپاشکۆی "المنارات" ی رۆژنامەی "المدی"دا لەژمارە"2416"ی رۆژی 7 ی ئازاری 2012 دا بلاو بوەتەوە.

(2) سایتی :ویکیپیدیا، الموسوعە الحرە.24-4-2012